

Сажетак. У раду се приказује мање познати пројекат латинизације алфабета руског и других језика у СССР током 1920-их и 1930-их година. Инициран 1919. пројекат се током 1920-их односио на алфабете туркијских народа СССР који су користили арапско писмо, или нису имали своју писменост, полако обухватајући и друге алфабете засноване на руској ћирилици. На размеђу две деценије при Министарству просвете формирана је комисија чији је задатак био латинизација руског алфабета, коју је свесрдно подржавао дугогодишњи министар просвете Луначарски. На самом почетку 1930-их енергичном реакцијом Политбироа пројекат је заустављен, најпре у домену руског, а затим и других алфабета који су током друге половине деценије враћени на ћириличку основу.

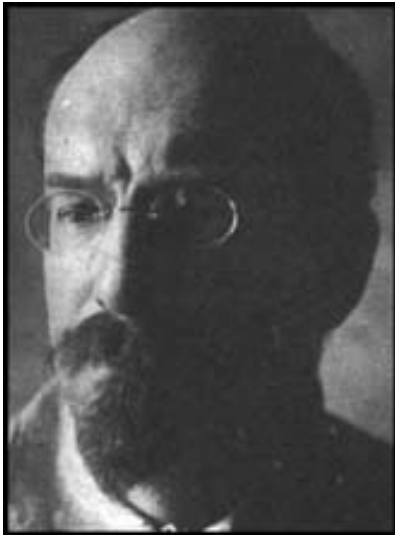
Кључне речи. Латинизација, алфабет, руски и несловенски језици, Луначарски.

Увод

У последње време на сајту НСПМ повремено се појављују текстови, уз велики број коментара, на тему (српског) ћириличног писма и његове судбине. НСПМ је, иначе, један од ретких медија који такве дискусије покреће и дозвољава, а одзиви читалаца сведоче о не само изузетном интересовању, већ и о изванредном значају ове теме. Оно што посебно охрабрује, бар у већем делу и текстова и коментара, свакако је зрелост и озбиљан, конструктиван приступ већине аутора и коментатора, што ће сигурно приметити и потврдити чак и не нарочито пажљиви читалац. Наравно, то не значи да нема и оних других, необјективних а можда и злонамерних коментара, али ови последњи неће бити предмет овог текста. Поћи ћемо од претпоставке добронамерности, и одређене проблеме о којима ће бити речи третираћемо као резултат неспоразума и

необавештености.

Један од проблема који се појављује у овим дискусијама о ћирилици и латиници је и проблем руске латинице. Наиме, поједини коментатори повремено убацују у дискусију разне варијације тезе да се у Русији користи и латиничко писмо. При томе не у смислу у коме је то уобичајено (за писање страних личних имена и назива, што би се свакако могло убројати у нормалне ствари), већ за „домаћу“ употребу. Не улазећи у мотиве оних који то пласирају, потребно је ову ствар мало детаљније размотрити. [\[1\]](#) При томе, наредни редови у сваком случају немају претензије веће од обичних, информативних, због чега ћу се трудити да не улазим у (барем не претеране) коментаре изложених факата.

Пројект о ком ће бити речи добио је назив „совјетски“, иако је у идејном смислу покренут пре настанка Совјетског Савеза у децембру 1922. Мада не представља први предлог увођења латиничког писма у руски језик [\[2\]](#), и мада су сличне предлоге давали и неки познати руски интелектуалци и друштвени делатници

[\[3\]](#)

, овај пројект је свакако био најозбиљнији и оставио је најдубљи траг и последице које се и данас осећају. Све је започело одмах после Октобарске револуције, када је новим властима предстојало да спроведу ортографску реформу која је већ дуго била питање дана, али је нису успеле спровести ни царске власти, ни Привремена влада после Фебруарске револуције (иако је још 1904. основана одговарајућа комисија која је правила реформе разрадила и објавила 1912). У својим каснијим сећањима Анатолиј Васиљевич Луначарски, први министар просвете у бољшевичкој влади (од октобра 1917. до септембра 1929) и иницијатор реформе о којој је овде реч, истицао је да је већ том приликом било актуелно и питање латинизације, али да је Лењин то тада избегао сматрајући да није сазрело време, те да је потребно увести нову ортографију што пре, а „у будућности ће бити могуће позабавити се, сакупивши ради тога ауторитетне снаге, и

разрадом питања латинизације“.

[\[4\]](#)

АЗБУКА МУДРО УСТРОЕНА — ОДИНЪ ЗВУКЪ — ОДНА БУКВА:

1. А азъ 2. Б буки 3. В вѣди 4. Г глаголь 5. Д добро 6. Е есть 7. Ё ёсть 8. Ж животъ 9. З земля 10. И иже 11. І і жица 12. К како 13. Л люди 14. М мы 15. Н нынѣ 16. О онъ 17. П покой 18. Р рцы 19. С слово 20. Т твердо 21. У умъ 22. Ф фертъ 23. О оита 24. Х хѣръ 25. Ц цыць 26. Ч червь 27. Ш ша 28. Щ щель 29. Ю юнь 30. Я яръ 31. Э эхо 32. ерыы 33. ерьь 34. еръъ 35. Й йота.

Слика 1. Стара руска азбука (до 1918) ██████████

И заиста, тек што је извршена реформа којом су између осталог из старе азбуке (видети слику 1) избачена нека слова, тј. већ 1919. године, Научно одељење Министарства просвете [\[5\]](#) обзнанило је „... пожељност увођења латинског писма за све народе који насељавају територију Републике ... што је логички корак на том путу на који је Русија већ ступила прихвативши нови календар и метрички систем мера“, што би било завршетак азбучне реформе, коју је својевремено (1708–1710) извршио Петар I увођењем тзв. грађанске азбуке, и било би у вези с последњом ортографском реформом од 23. децембра 1917. (5. јануара 1918). Од времена Петрове реформе, наиме, у Русији је тињао сукоб између интелектуалаца-прозападњака, који су сматрали да се цар-реформатор припремао да заврши трансформацију руског живота на потпуни европски начин превођењем руског језика на латински алфabet и да је ту његову замисао требало спровести до краја, и словенофила који су насупрот томе сматрали да би достојним наставком Петровог дела било превођење језика свих народа који живе у Русији на ћирилицу.

Латинизација неруских језика

Нове, болшевичке власти, међутим, очигледно нису одустале од латинизације, иако су врло брзо, већ 23. децембра 1919. добиле снажан негативан одзив — „Друштво љубитеља руске писмесности“ (1811–1930, с прекидом у годинама 1837–1857) дало је добро аргументовани негативни одговор на предлог научног одељења Наркомпроса

РСФСР „о пожељности увођења латинског писма за све народе који насељавају територију Републике“.. Током 1920-их година почела је широка кампања превођења писмености најпре несловенских народа СССР на латиницу. Бољшевици су давали на знање да у потпуности стоје иза одбацивања старих мисионарских алфабета (руског), који су „русификовали и поробљавали народе“. Захваљујући томе, у многим местима ускоро је почео прелаз на латиницу. Лингвист Николај Феофанович Јаковљев, један од активних учесника тог процеса, писао је касније: „Идеја латинизације алфабета источних националности рођена је у 20-21 годинама скоро истовремено у Азербејџану (Баку) и на Северном Кавказу (Владикавказ, Наљчик). У релативно кратко време тај покрет широко се развио и данас захвата око 35 народа (међу њима 30 већ имају штампану продукцију на латинском писму, остали приступају принципијелном остварењу одлуке) који говоре различитим језицима.“

[6]

А још прецизнији био је 1932, истакавши да је: „Покрет за латинизацију алфабета у СССР отпочео одмах после Октобарске револуције. Тако је у Јакутији већ 1917. године постављено питање о замени алфабета на основи руског писма, које је коришћено до револуције и служило као оруђе пре свега мисионарске пропаганде, латинским алфабетом. Јакутски латинизовани алфабет почео је реално да се примењује тек у 1922. после коначног успостављања совјетске власти у Јакутији... Од 1921. истовремено почиње разрада латинског алфабета за Ингуше, Осетине и Кабардинце на Северном Кавказу и за Азербејџанце у Азербејџанској ССР. Код Осетина латински алфабет био је истакнут ради смене алфабета на руској основи (...) а у Азербејџану он је био оруђе борбе с религиозном по садржају муслиманском писменошћу на арапском алфабету. У 1923. години била је сазвана Прва конференција за просвећивање планинских народа Северног Кавказа, која је утврдила усаглашени пројект латинских алфабета за наведена три народа и за Карачајевце. (...) Најзад, у 1925. години алфабет на основи руског писма за Абхазе (...) био је замењен по иницијативи самих Абхаза у основном латинском такозваном јафетидолошком транскрипцијом.“

[7]

НОВЫЙ АЛФАВИТ
 (основные буквы)

А а	В в	С с	Ѕ ѕ	D d	E e	Ә ә
F f	G g	Ѓ ǵ	H h	I i	J j	K k
L l	M m	N n	Њ њ	O o	Ө ө	P p
Q q	R r	S s	Ѕ ѕ	T t	U u	V v
			z	Ь ь		

«ө» обозначает глухую аффрикатующую звонкую аффрикатующую «аэ»; «ǵ» — звонкий звук типа украинского «ш»; «Ь» — стубленный глас немецкого «ё»; «Q» — глухое шипящее «ш»; «x» — звонкое шипящее «ш»; «z» — звонкое шипящее «ш». Для языков, число фонемных букв НА, вводятся шифрованные буквы.

Совјетски пројекат латинизације руског алфабета

Пише: Рајко М. Буквић
субота, 24 август 2013 13:15

